

Bízunk igazságos ügyünkben, s bízunk mindenekelőtt az állam egészséges életöztönében, amely nem kerülheti el sokáig az ésszerű államvezetésnek az önfenntartáshoz feltétlenül szükséges útját. Addig a román nemzeti pártnak nem marad más választása, mint a leghatározottabb politikai harc, amelyet nem némíthat el egy eredménytelen próbálkozás, s amelyet teljes elszántsággal folytatni fog, de mindenképpen törvényes fegyverekkel.”

2

1914 nov. 18

Román nemzetiségi közéleti és egyházi vezetők nyilatkozatai a Mețianu érsekhez intézett Tisza-leveléről („háborús paktum”)¹

Miként előrelátható volt, gr. Tiszának Mețianu metropolitához intézett levele, melyet utólag megküldtek az összes erdélyi és magyarországi román főpapoknak is, látható érdeklődést keltett a román körökben, s azok igyekeznek is gr. Tiszának válaszolni, sorra leszögezve álláspontjukat.

Mint összes politikai jellegű mozgalmaink hű krónikásai, alább közöljük egyes legkiválóbb közéleti vezetőink nyilatkozatait, amelyek kétségtelenül hozzájárulnak a Tisza új kezdeményezése nyomán számunkra kialakult helyzet tisztázásához.

Dr. Iuliu Maniu nyilatkozata

Kiváló közéleti vezetőnk, dr. Iuliu Maniu a következő fontos kijelentéseket tette nemzeti pártunk hivatalos lapjának adott interjújában:

– Mi a véleménye gr. Tisza új kezdeményezéséről a románok megbékítésére vonatkozólag?

– Nagyon természetesnek tartom, hogy az ország miniszterelnöke véget próbál vetni a magyar királyságban élő románok körében uralkodó elégedetlenségnek.

Annak az állami szükségletnek az elismerése, hogy az országban lévő valamennyi népet, s különösen a román népet ki kell elégíteni, politikai fejlődésünkben előrelépést jelent. *A hősi odaadást, mellyel a Habsburg birodalombeli román nép sietett eleget tenni állampolgári kötelezettségeinek, éppoly kevésbé lehet arra vonatkozó bizonyítéknak tekinteni, mintha a román nép körében nem volna komoly elégedetlenség, mint ahogy megengedhetetlen volt az erőteljesen megmutatkozott elégedetlenségéből negatív következtetéseket levonni állampolgári köteleességük érzését illetően.*

Tisza kezdeményezésének különös jelentősége éppen a román nép lojalitásának — amelyről mi kezdettől meg voltunk győződve — hivatalos elismerésében van, s abban a megállapításban, hogy következőképpen eltűnt az *utolsó akadály* is a logikus következmények megvalósítása előtt, ami abból a tényből következik, hogy a román kérdés megoldása mára a politika aktuális feladatává vált.

Tisza törekvése, hogy megoldja a román kérdést és a román nép lojalitásának megállapítása bizonyára mindenütt jó benyomást kelt.

Annál inkább aggodalommal kell hogy eltöltsön koncepciója az ország kormányzati politikája és a román nép közötti konfliktus megoldásának módjáról. Különösen a múltbeli tapasztalat tesz bennünket szkeptikussá, bár nem tagadhatjuk, hogy a tavalyi és a mostani, I. Mețianu főtisztelendő metropolitának küldött levelében kifejtett álláspontja között több szempontból különbség van.

– Mit gondol gr. Tisza levelének tartalmáról, és mi a véleménye a kilátásba helyezett engedmények értékéről?

Gr. Tisza leveléből nem látszik világosan, hogy valójában mit szándékozik tenni a *kérdés érdemi részében* és milyen mértékben hajlandó elismerni a román nép jogait azon határok között, melyeket

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *In jurul scrisoarei contelui Tisza* — Gr. Tisza levele körül. — Gazeta Transilvaniei 1914. nov. 5/18; 244. sz. 1. l.

kezdettől fogva kijelölt a „*magyar nemzeti állam szempontjainak*” hangsúlyozásával. Következésképpen, végleges véleményt alkotni még nem lehet.

Tudjuk azonban, hogy a múlt tapasztalatából és politikai harcaink történetéből a román közvéleményben kikristályosodott a meggyőződés, hogy a román nép politikai befolyásának a kormányzásban és az ország törvényhozásában való szerves és intézményes biztosítása nélkül, a román oktatásnak minden jellegű és fokú összes tanintézetben való bevezetése nélkül, a román nyelvnek a közintézményekben való elfogadása nélkül s a román tisztviselőknek az összes közhivatalokban igazságos mértékben való alkalmazása nélkül nem lehet végleges és kielégítő megoldást elképzelni az erdélyi és magyarországi román kérdésben.

Sohasem csináltam meggyőződéseimből titkot, hogy az önkormányzati elv elfogadása és alkalmazása a legmegfelelőbb módozat ezeknek a követeléseknek a kielégítésére. Nem tudhatom még, milyen magatartást fog tanúsítani maga a román nemzeti párt és annak végrehajtóbizottsága — amelyek egyedül hivatottak irányelveket adni a román nép politikai kérdéseiben — gr. Tisza új kezdeményezéseivel szemben, de addig is, úgy hiszem, megállapíthatom anélkül, hogy ellentétbe kerüljek a pártvezetéssel, hogy a gr. Tisza levelében lefektetett keretek távol állnak nemcsak az autonómia elvétől, hanem azoktól a praktikus módozatoktól is, melyekkel az előbb kifejtett követeléseket és politikai harcaink fő célját: nemzeti létünk biztosítását el lehetne érni.

A román nép bizonyára meg fogja tudni ítélni gr. Tisza kezdeményezésének politikai tartalmát saját reális követelményeinek és elengedhetetlen kéréseinek igazságos mértékével, amelyekre nézve biztos útmutatása van nemcsak a nemzeti párt programjában, hanem a gr. Tiszának az elmúlt téli tárgyalásokon előterjesztett követelésekben is.

Hiba lenne, ha belebocsátkoznék a kérdés részletesebb tárgyalásába, amely olyan természetű, hogy szenvedélyeket vált ki és fájdalmas emlékeket éleszt újjá. A nehéz napok, melyeket élünk, kell, hogy egyesítsenek bennünket nemcsak a segítségben, hanem a jogok és a jogos törekvések kölcsönös tiszteletében, és meg vagyok győződve, hogy a román nép e tekintetben is mindig helyt fog állani.

Ioan I. Papp püspök gr. Tisza István leveléről

– Olvasta-e méltóságod gr. Tisza magyar miniszterelnöknek a főtisztelendő metropolitához intézett levelét a románok kibékítése céljából? Mi a véleménye főtisztelendőségnek az ügyről?

– Olvastam mind a magyar miniszterelnök úr, gr. Tisza István őexcellenciájának levelét, mind pedig a főtisztelendő érsek úr választát, és miként bármely igazi hazafit, még inkább államunk románjait, teljes szívből jövő örömmel kell, hogy eltöltsön a tény, hogy őexcellenciája, gr. Tisza István vissza szándékozik térni korábbi próbálkozásaihoz, hogy normális viszonyokat teremtsen a román nép és a magyarországi államélet tényezői között.

Különösen mi, román püspökök nagyon boldogok lennénk, ha híveink a nemzeti és kulturális fejlődés minden feltételének biztosítása révén abba a helyzetbe jutnának, hogy támogatni tudnák az állam kormányának politikáját, mert ilyen helyzetben hivatalos kötelezettségeink teljesítése is összehasonlíthatatlanul könnyebbé válna.

– Mit gondol, milyen okok készítették gr. Tisza Istvánt új kezdeményezésére? Vajon nem az a vágy, hogy meghálálja a román nép igazi hazaszeretét, melyet a mostani háború alkalmával kimutatott?

– Szerény véleményem szerint az igazi buzdítást nem az adta, hogy mostanság a román nép bizonyította lojalitását és hazaszeretét, s nem is az óhaj, hogy meghálálja ezt a hazafiságot és ezt a lojalitást. *Egyrészt a magyarországi román nép hazafisága és lojalitása nem szorult új bizonyítékokra, mert nemzetünknek ezek az erényei minden időben minden kétségen felül álltak*, amint hangsúlyoztam ezt a háború kitörésekor kiadott pásztorlevelemben, és nemzetünk sohasem vétett ezek ellen az erények ellen, *másrészt a román nép nem vár jutalmat hazafiságáért és a trón iránti tántoríthatatlan hűségéért*, mert a román nép patriotizmusa és lojalitása feltétel nélküli erények, amelyeket nem lehet megvenni vagy meghálálni.

A román nép elégedettsége nem valósítható meg e népnek a hazafiságáért nyújtott jutalommal, hanem bölcs kormányzással, a vitathatatlan tény elismerésével, hogy az ország konszolidációja a legbiztosabb forrása erejének, a konszolidáció viszont mindenkinek a lehetséges mértékben való testvéri elégedettségével érhető el.

Tehát az új kezdeményezések igazi indítékát *gr. Tisza István magasztos hazafiságában és államférfiúi bölcsességében és előrelátásában* látom; ő nem vadászik olcsó népszerűsége, hanem a dolgok mélyére tekintve, államunk belső konszolidációját óhajtja megvalósítani, amelyet valóban lehetetlenség elérni valamennyi népe, s különösen a román nép meglegedése nélkül, amely a magyar nép után a legjelentősebb ebben az országban.

– Hiszi-e főtisztelendőséged, hogy a gr. Tisza István által kilátásba helyezettek elégségesek lesznek e meglegedés elérésére?

– A kérdésnek ez a része még nem tárgyalható. *Gr. Tisza csak általános utalásokat tesz az engedményekre, amelyeket kész megvalósítani. Minden ezen engedmények konkretizálásától és megvalósításától függ.* Meggyőződésem azonban, hogy a nagy problémát nem lehet megoldani valamilyen átmeneti jellegű könnyítésekkel, hanem szükséges, hogy a *nagy és elvi kérdések* kerüljenek megoldásra.

A román nép gazdasági és anyanyelvű kulturális fejlődésének biztosítása, a román nyelv jogai állítása, illetve e nyelv jogainak visszaadása a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban és valamennyi állami intézményben, ahogy ez néhány évtizeddel ezelőtt volt, a román nép politikai érvényesülése számbeli és kulturális jelentőségének arányában nemcsak az ország törvényhozásában, hanem a közigazgatásban és igazságszolgáltatásban is román tisztviselők megfelelő számú alkalmazásával — ezek a feltételek, amelyeknek teljesítése feltétlenül hozzájárul ahhoz, hogy a nép bizakodjék a gr. Tisza őexcellenciája által a korábbi tárgyalásokon kinyilvánított jó és üdvözlendő szándékokban és a legutóbbi nyilatkozatokban.

Különben e kérdés megoldása nem lehetséges másképpen, mint a nép sorsát intéző összes arra hivatott tényezők harmonikus együttműködésével; e tényezők között tekintetbe kell venni a nép par excellence politikai képviselőit is.

Mindezek után kifejezem forró vágyamat és feltétlen szükségességét annak, hogy mindannyian fogadjuk teljes bizalommal gr. Tisza István nyilatkozatát és adjuk meg neki a magunk minden lehetséges hozzájárulását nemes és hazafias törekvéseinek megvalósításához.

3

1914 nov. 24

Cristea E. Miron karánsebesi gör. kel. román püspök nyilatkozata Tisza miniszterelnöknek Meşianu János érsek-metropolitához intézett leveléről¹

A lugosi „Drapelul” című újság képviselője az elmúlt napokban megbeszélést folytatott dr. Miron E. Cristea főtisztelendő püspök úrral főleg a gr. Tisza és őtisztelendősége Meşianu érsek közötti levélváltásról. Főtisztelendősége felhatalmazásával a „Drapelul” az alábbi vázlatot közli a Főtisztelendősége által a beszélgetés folyamán kifejtett nézetekről:

– Mit gondol Főtisztelendőséged a miniszterelnök levelében felvetett új kezdeményezéséről?
– Kezdetből különös érdeklődéssel követtem gr. Tisza akcióját, hogy megvalósítsa a nemzeti békét a magyarországi románokkal, s mindig kész voltam teljes erőből támogatni a miniszterelnök

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *P. S. Sa Episcopul Cristea despre scrisoarea contelui Tisza — Őtisztelendősége Cristea püspök gr. Tisza leveléről.* — *Gazeta Transilvaniei*, 1914. nov. 11/24; 248. sz. 1. l.